

AANBEVELINGEN TWEEDE KAMERVERKIEZINGEN

Wereldwijd gaan mensen de barricades op voor een betere toekomst. Voor een toekomst waarin klimaatverandering een halt is toegeroepen en de natuur behouden is. Voor een wereld waarin ongeacht gender, afkomst of geboorteland gelijke kansen zijn. Ook WECF – een wereldwijd netwerk van 150 vrouwenrechten- en milieuorganisaties – zet zich in voor een schone, duurzame en rechtvaardige wereld. Om deze toekomst werkelijkheid te maken, moeten de belangen en perspectieven van iedereen worden gehoord. Ook die van vrouwen*¹.

Vrouwen* hebben namelijk de sleutel tot duurzame verandering in handen. Zij produceren vaak voor hele gemeenschappen voedsel en energie. Vrouwen* hebben echter nog niet dezelfde kansen en rechten, en merken dat hun rechten steeds meer onder druk komen te staan, bijvoorbeeld door conservatieve groeperingen en overheden. Vrouwenrechtenverdedigers, milieubeschermers en aan hen gelieerde organisaties worden belemmerd in hun werk en worden geconfronteerd met geweld en onderdrukking.

Ook in Nederland staat vooruitgang stil: vrouwen* voeren nog steeds, onbetaald, het grootste deel van de zorgtaken uit. De loonkloof verkleint zich niet en vertegenwoordiging van vrouwen* (bijvoorbeeld in politieke besluitvorming op alle niveaus, leidinggevende functies en technische sectoren) is nog niet gelijkwaardig.

Wij hopen dat het nieuwe kabinet in 2021 de kracht van gendergelijkheid als uitgangspunt neemt voor een schone, duurzame, rechtvaardige wereld. Daarom doen wij de volgende aanbevelingen:

EEN EERLIJKE GROENE ENERGIETRANSITIE

Om te zorgen dat iedereen eerlijk mee kan doen in de energietransitie, moeten de effecten op gemarginaliseerde groepen, waaronder vrouwen* in kaart worden gebracht, zodat indien nodig aanvullende actie kan worden ondernomen.

Duurzame energieoplossingen moeten toegankelijk, overzichtelijk en betaalbaar zijn voor iedereen. Voor steeds meer mensen in Nederland is de energierekening echter te hoog in verhouding met het inkomen. Ook hebben deze mensen vaak geen budget voor verduurzaming van een woning, of hebben ze hier geen invloed op. Internationale onderzoeken laten tegelijkertijd zien dat alleenstaande vrouwen* en door vrouwen* geleide huishoudens vaker energiearmoede leven², in Nederland is hier weinig over bekend. Daarom is het essentieel dat er in de energietransitie meer aandacht komt voor kwetsbare groepen in de samenleving en dat er, met oog voor de genderdimensie, onderzoek wordt gedaan naar de effecten van een energietransitie.

¹ Bij WECF gebruiken we 'Vrouwen*' als we spreken over vrouwen* in al hun diversiteit. Met het gebruik van vrouwen* willen we de uiteenlopende ervaringen en identiteiten van vrouwen* erkennen, ongeacht gender, sekse, partnerkeuze, klasse, opleiding, ras, afkomst of religie.

² EIGE (2018) *Gender and Energy*. <https://eige.europa.eu/publications/gender-and-energy>

Er moet meer steun komen voor decentrale, lokaal gewortelde en betaalbare hernieuwbare energie-initiatieven waarbij burgers met een kleine portemonnee actief worden betrokken.

Subsidies voor verduurzaming komen vaak niet terecht bij armere huishoudens³. Daarom is het essentieel dat er meer financiële steun komt voor decentrale, democratische energieinitiatieven zoals lokale energiecoöperaties. Door te stoppen met het investeren in en subsidiëren van fossiele industrie komen hiervoor financiële middelen beschikbaar.

In een eerlijke energietransitie is representatie, diversiteit en inclusie essentieel. Daarom moeten de energiesector en andere technologische sectoren toegankelijker en aantrekkelijker worden gemaakt voor vrouwen* zodat ook zij kunnen bijdragen aan en profiteren van groene groei.

Dat begint bij het aanpakken van de loonkloof, stereotypes en arbeidscultuur. Momenteel is maar 13 procent van de werknemers in de technische sector vrouw⁴, ook op de universiteit is een vergelijkbaar patroon te zien; maar 26 procent van de studenten is vrouw en maar 15 procent van de hoogleraren is vrouw⁵. We zien ook dat vrouwen* met een technologische achtergrond vaker dan mannen naar een beroep in een andere sector switchen of daarvoor kiezen. Onderzoek wijst uit dat dit niet alleen te wijten is aan stereotypes en arbeidscultuur, maar dat vrouwen* ook ontevreden zijn over hun ontwikkelingsperspectief, zich vaak op hun gender beoordeeld voelen en minder verdienen dan collega's in vergelijkbare posities⁶. Wij pleiten ervoor dat de overheid zich door middel van bewustwordingscampagnes met betrekking tot stereotypes en gender gaps, inzet voor een cultuurverandering binnen de sector. Ook moet het vrouwenquotum voor bedrijfsleven breder ingezet worden. Laat dit niet alleen gelden voor de raden van commissarissen van beursgenoteerde bedrijven maar in brede zin voor de top van bedrijven. Verder moet er binnen het kader Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (MVO), meer aandacht komen voor genderbewust (personeels-)beleid door richtlijnen hiervoor op te zetten.

INTERNATIONALE SOLIDARITEIT EN RECHTVAARDIGHEID

Zorg dat de Nederlandse ambitie om klimaatneutraal te worden niet ten koste gaat van kwetsbare groepen en verduurzaming in andere landen.

Er is nog te veel Nederlands beleid dat het behalen van klimaat en ontwikkelingsdoelen ondermijnt, zoals bijvoorbeeld de Nederlandse investeringen en subsidies voor de fossiele industrie. Daarom moet klimaat-, handels-, ontwikkelings- en buitenlandbeleid getoetst worden voor de effecten op mensenrechten, natuur- en milieubescherming, klimaatrechtvaardigheid en gemarginaliseerde groepen, waaronder vrouwen*. De SDG- en gendertoets zijn hiervoor een belangrijk hulpmiddel maar moeten breder en uitgebreider worden toegepast. Deze

³ Onderzoek van CE Delft, wijst uit dat slechts 20% van de subsidies in het kader van Klimaatbeleid terecht komen bij armere huishoudens. CE Delft (2019). *Wie profiteert van het klimaatbeleid*. <https://www.ce.nl/publicaties/1931/wie-profiteert-van-het-klimaatbeleid>

⁴ FME (2019) *Actieagenda voor meer vrouwen in techniek*. <https://www.fme.nl/nl/system/files/publicaties/FME%20Actieagenda%20Vrouwen%20in%20techniek%20-%20Op%20weg%20naar%2030%25%20in%202030%20DEF.PDF>

⁵ LNVH (2019) *Monitor Vrouwelijke Hoogleraren*. https://www.lnvh.nl/uploads/moxiemanager/LNVH_-_Monitor_Vrouwelijke_Hoogleraren_2019.pdf

⁶ FME (2019) *Actieagenda voor meer vrouwen in techniek*. <https://www.fme.nl/nl/system/files/publicaties/FME%20Actieagenda%20Vrouwen%20in%20techniek%20-%20Op%20weg%20naar%2030%25%20in%202030%20DEF.PDF>

toetsen moeten meer zijn dan een simpel afvinklijstje en publiekelijk onderdeel worden van de besluitvorming over nieuw beleid. In de omschakeling naar een klimaatneutrale wereld moet specifieke aandacht zijn voor de volgende aspecten:

- Volgens berekeningen van de Verenigde Naties lopen ontwikkelingslanden jaarlijks maar liefst 100 miljard euro aan belastinginkomsten mis, veroorzaakt door belastingontwijking en ontduiking door multinationals.⁷ Zonder deze belastinginkomsten kunnen ontwikkelingslanden niet zelfstandig hun eigen land ontwikkelen, en blijven ze afhankelijk van onze hulp. Belastingontwijking moet dus harder worden aangepakt door de overheid.
- In het Klimaatakkoord zet Nederland in op biomassa als brandstof van de toekomst. Maar deze biomassa moeten we grotendeels importeren uit andere landen. Deze groeiende vraag naar biomassa zorgt voor ontbossing, afname van biodiversiteit en ontheemding van bevolking in andere landen. Bovendien blijkt uit onderzoek dat bio-energie in Nederland vaak even slecht of slechter is voor het milieu dan fossiele brandstoffen. Dit komt doordat de effecten op de landen van oorsprong en haar bevolkingen niet worden meegenomen. Wij sluiten ons daarom aan bij de oproep om geen subsidie op biomassa toe te staan tot er garanties zijn dat biomassa niet ten koste gaat van bossen en de mensen die ervan afhankelijk zijn.⁸
- De Nederlandse energietransitie zorgt voor een enorme toename in de vraag naar grondstoffen die nodig zijn voor duurzame energie-oplossingen. Ook hier is onvoldoende aandacht voor wat onze transitie betekent voor de leefomstandigheden van arbeiders en hun leefomgeving in ontwikkelingslanden. Hierbij moet de overheid ervoor zorgen dat OECD-richtlijnen voor *due diligence* in de duurzame energiesector worden opgevolgd.⁹

Het budget voor ontwikkelingssamenwerking moet op peil blijven en binnen dit budget moeten toegankelijke fondsen worden opgericht voor het bereiken van klimaat- en genderrechtvaardigheid.

Het is essentieel dat Nederland blijft investeren in ontwikkelingssamenwerking en het budget hiervan terug naar 0,8% van het BNP brengt. Gezien de internationale ontwikkeling dat vrouwenrechten steeds heviger onder druk staan, is het essentieel dat Nederland blijft inzetten op gendergelijkheid en binnen het ontwikkelingssamenwerking budget meer ruimte maakt voor ondersteuning van vrouwenrechten-, gender- en feministische organisaties. Toegankelijkheid van fondsen voor netwerken die solidariteit over grenzen (inclusief Noord-Zuid) heen organiseren en vaak kleinere organisaties die vooroplopen om traditionele machtsverhoudingen te doorbreken is daarbij essentieel. Ook moet in de toekomst voorkomen worden dat organisaties worden gedwongen op bepaalde thema's en landen te werken. Laat de kracht van het maatschappelijk middenveld het werk doen, zuidelijk leiderschap prevaleren en niet van bovenaf en vanuit Den Haag bepalen wat nodig is om de maatschappelijke ruimte in ontwikkelingslanden te vergroten. Omarm de duurzame ontwikkelingsdoelen (SDG's) als de agenda tot 2030.

⁷ <https://www.oxfamnovib.nl/armoede-verslaan/eerlijke-verdeling-welvaart-en-macht/belastingontwijking-en-belastingparadijzen>

⁸ <https://milieudefensie.nl/actueel/milieudefensie-en-greenpeace-klimaatakkoord-is-goede-start-maar-onvoldoende>

⁹ Zie bijv. onderzoek van ActionAid naar mensenrechtenschendingen in windturbinewaardenketens <https://actionaid.nl/wp-content/uploads/2019/12/ActionAid-Wind-Turbine-Supply-Chains-Nov-2019-Final.pdf>

Humanitaire hulp voor mondiale crises, zoals klimaatrampen en pandemieën als COVID-19, moeten additioneel zijn en niet ten koste gaan van lopende ontwikkelingsprogramma's.

Het is essentieel dat financiering voor noodhulp niet ten koste gaat van lopende programma's die aan duurzame ontwikkeling en versterking van maatschappelijk middenveld werken. De roep om nu budget over te hevelen van programma's gericht op het versterken van maatschappelijke ruimte, inclusief vrouwenrechten, naar humanitaire hulp moet worden weerstaan. Juist in crisistijd neemt repressie toe en komen fundamentele rechten nog meer onder druk te staan. Nu al is duidelijk dat COVID-19 bestaande ongelijkheden versterkt¹⁰. Daarom is het des te belangrijker continuïteit te garanderen voor de unieke steun van Nederland aan het kritische maatschappelijke geluid en maatschappelijke organisaties, inclusief vrouwenrechten-, gendergelijkheids- en feministische organisaties.

EEN GEZONDE LEEF- EN WERKOMGEVING VOOR IEDEREEN

Versterk de biodiversiteit door strengere wetgeving en handhaving voor bestrijdingsmiddelen en pleit in de EU voor een investeringen in alternatieve landbouw.

Pesticiden en andere bestrijdingsmiddelen hebben desastreuze gevolgen voor de Nederlandse biodiversiteit. Nederland moet de regelgeving m.b.t. het gebruik van deze bestrijdingsmiddelen aanscherpen en strenger handhaven. Binnen de Europese Unie moet Nederland zich hardmaken voor een transitie van EU-landbouwsubsidies onder het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid naar de biologische landbouwsector.

Nederland moet zich binnen de EU en wereldwijd inzetten voor het versterken van bestaande en nieuwe regelgeving rondom schadelijke stoffen.

De bestaande Europese Regelgeving voor schadelijke stoffen (REACH) is essentieel voor het waarborgen van de gezondheid van Europese werknemers en consumenten. Op de import van producten van buiten de EU is deze wetgeving echter niet van toepassing. Om de gezondheid van Europese consumenten te waarborgen is het belangrijk dat Nederland zich er in de EU voor inzet om deze wetgeving ook voor importartikelen te laten gelden. Dit zou ook positief uitpakken voor werknemers in waardenketens wereldwijd die veel aan schadelijke stoffen worden blootgesteld, zoals de textielindustrie. Ook kan Nederland zich hard maken voor het verplicht bekendmaken van grondstoffen in wegwerpmenstruatieproducten, luiers en incontinentiemateriaal en duurzame alternatieven voor deze producten promoten. Niet alleen is onduidelijk of er zich schadelijke stoffen bevinden in deze producten, de producten dragen ook buitenproportioneel bij aan onze afvalberg, en aan onze kosten voor afvalverwerking en waterzuivering. Daarnaast kan Nederland ook een grote rol spelen bij het bevorderen van strengere wetgeving voor schadelijke chemicaliën, pesticiden en chemische vervuiling via VN Conventies zoals de Basel, Rotterdam & Stockholm Conventies.

¹⁰ <https://genderlinks.org.za/news/safeguarding-womens-rights-during-the-covid-19-shutdown/>